

Verslag discussiebijeenkomst 'The European Union after Brexit. Who will become the new allies of the Netherlands?'

Op maandag 1 oktober 2018 vond in Sociëteit de Witte een door de AIV, Clingendael en het Nederlands Genootschap voor Internationale Zaken (NGIZ) georganiseerde discussiebijeenkomst plaats onder de titel 'The European Union after Brexit. Who will become the new allies of the Netherlands?' Aanleiding voor de bijeenkomst vormden het recente AIV-advies ['Coalitievorming na de Brexit. Allianties voor een Europese Unie die moderniseert en beschermt'](#) en [de Clingendael Spectator](#), gewijd aan hetzelfde onderwerp. De bijeenkomst was met circa 200 aanwezigen zeer goed bezocht.

Luuk van Middelaar, AIV-lid en voorzitter van de Commissie Europese Integratie (CEI), leidde de bijeenkomst kort in. Hij gaf aan dat na de Brexit het reguliere diplomatieke handwerk om (nieuwe) coalities te vormen meer dan ooit nodig is. Maar dit is niet genoeg. Er is ook publieke overtuiging en een Europese heroriëntatie nodig. Dit vereist het breken met oude denkpatronen. Zo moet onder andere gebroken worden met het beeld dat de EU alleen gaat om geld. EU-burgers zijn niet alleen belastingbetalers. Zij verwachten ook op andere dan alleen economische terreinen het nodige van de EU, waaronder op migratie en klimaat. Ook moet worden gebroken met in Nederland bestaande clichés over hardwerkende Duitsers of bij voorbaat verdachte Fransen. Alleen zo ontstaat ruimte voor nieuwe coalities en coalitievorming.

Na deze prikkelende aftrap ging een eerste panel onder leiding van Rem Korteweg (Clingendael) nader in op de vraag naar de nieuwe bondgenoten voor Nederland na het vertrek van het VK. **Hanno Würzner**, plaatsvervangend directeur Directie Integratie Europa van het ministerie van Buitenlandse Zaken, benadrukte dat coalitievorming het hart vormt van het werk van de EU. Nederland is daartoe ook goed toegerust, onder andere door de tijdige voorbereiding van Europese besluitvorming in gremia als de Coördinatie Commissie (CoCo). In dat proces van voorbereiding wordt vanaf het begin af aan al nagedacht over mogelijke coalities voor Nederland om zodoende het door Nederland gewenste resultaat in de uiteindelijke besluitvorming te bereiken.

Daarbij gold tot voor kort dat Nederland in een comfortabele positie zat, 'in de oksel' tussen het VK, Frankrijk en Duitsland. Die positie verliest Nederland na het vertrek van het VK uit de EU. Dat vertrek raakt Nederland zo sterk, omdat het op verschillende terreinen (o.a. de interne markt, het Meerjarig Financieel Kader (MFK), vrijhandel) dezelfde of tenminste vergelijkbare posities innam als het VK. Met het naderende vertrek van het VK uit de EU zal Nederland nu naar alternatieve partners moeten uitkijken. Daarbij speelt dat het zonder het VK des te lastiger wordt om een blokkerende minderheid te vormen. De Hanze-coalitie volstaat daartoe niet, al biedt deze wel een geloofwaardige machtspositie, temeer daar besluitvorming in de praktijk vaker op consensus dan op meerderheidsbesluitvorming berust, aldus Würzner.

Monika Sie, directeur Clingendael en voorzitter van de commissie die het AIV-advies had voorbereid, benadrukte dat in de nieuwe situatie ook voorbij historische scheidslijnen gekeken moet worden. Zo is bijvoorbeeld Spanje op verschillende beleidsterreinen als het vrij verkeer van diensten gelijkgezind met Nederland. Relevant daarbij is verder, dat Europese burgers een EU willen die ook beschermt. Het gaat dus om markten-plus (bescherming). Op het terrein van sociaaleconomische standaarden is daarbij samenwerking met Frankrijk en Spanje goed mogelijk. Op migratie is samenwerking met (opnieuw) Spanje noodzakelijk, op het terrein van de digitale economie met onder meer Frankrijk. Daartoe is het zinvol dat Nederland en Nederlanders in het bijzonder zich meer openstellen voor de taal en cultuur van landen als Frankrijk en Spanje.

Hanco Jürgens (Duitsland Instituut) wees erop dat de samenwerking tussen Nederland en Duitsland momenteel al heel goed is. Er bestaan immers zeer nauwe en goede banden tussen beide landen en hun respectieve leiders. Zijns inziens zijn drie ontwikkelingen voor de EU nog belangrijker dan de Brexit, te weten:

1. Het terugtrekken van de VS uit multilaterale samenwerkingsverbanden;
2. De (gevolgen van de) staatsschuldcrises;
3. De vluchtelingencrisis en de gevolgen daarvan voor de EU.

Nederland maakt momenteel al deel uit van verschillende coalities, waaronder de Hanze-coalitie. Hij meende wel, dat deze coalitie niet vooral 'Nee' zou moeten zeggen tegen verschillende

initiatieven en ideeën, maar zich ook constructief zou moeten opstellen. Dit is des te meer van belang, nu de positie van president Macron niet heel sterk is en die van bondskanselier Merkel zelfs dramatisch. Nederland zou, zo meende Jürgens, door een constructieve houding moeten proberen om deze leiders te helpen.

Würzner stelde in reactie hierop dat Nederland en Duitsland op enkele beleidsterreinen, waaronder de interne markt, soms van mening verschillen. Maar ook in zijn ogen was en is de Frans-Duitse as essentieel voor toekomstige Europese samenwerking.

Stéphane Alonso (NRC Handelsblad) noemde Nederland, mede gebaseerd op zijn ervaringen tijdens zijn Brusselse jaren, invloedrijk binnen de EU. Daarbij was opvallend om te zien dat premier Rutte sinds 2015 (de migratiecrisis) en nog meer vanaf medio 2016 (het Brexit-referendum, waarvan het resultaat ook voor premier Rutte als een schok kwam) zich anders en positiever had opgesteld binnen en ten aanzien van de EU. Alonso vond dit een goede ontwikkeling en stelde dat 'You cannot be influential in Brussels by being the bad boy all the time'. In lijn met de eerdere opmerkingen van Jürgens meende ook Alonso dat Nederlandse steun voor Macron, in zijn ogen de (zeker voor Nederland) beste Franse president sinds decennia, wenselijk is. Hij was daarom ook positief over de goede relatie die tussen president Macron en premier Rutte is ontstaan.

Vanuit de zaal kwam de vraag waarom alleen gesproken werd over coalities van landen. De spreekster wees daarbij op het belang van het Europees Parlement, waar een samenwerkingsverband van liberalen veel invloed kan gaan hebben. Monika Sie Dhian Ho erkende het belang van deze ontwikkeling. Zij wees er wel op dat het AIV-advies beantwoordt aan een specifiek verzoek van de Tweede Kamer betreffende coalities van landen.

Tijdens het tweede panel kwamen de ambassadeurs in Nederland van Denemarken, Letland, Spanje, Ierland en Duitsland aan het woord. **Jens-Otto Horslund**, de Deense ambassadeur, benadrukte vooral de overeenkomsten tussen (de posities van) Nederland en Denemarken, die hij 'lookalikes' noemde. Hij waarschuwde voor het vormen van permanente coalities als ook voor het 'teaming up' tegen de Frans-Duitse as, zo essentieel voor de Europese samenwerking. Volgens Horslund moet de Europese agenda zijn om de EU beter te laten werken. De Letse ambassadeur **Ilze Rūse** wees op de nauwe samenwerking tussen de Baltische en de noordelijke lidstaten, landen die een voorkeur voor een pragmatische opstelling met elkaar delen. Zij benadrukte daarnaast, dat niet alleen nauwe samenwerking met andere landen, maar zeker ook met Europees Parlement en Europese Commissie cruciaal is.

Maria Jesus Alonso Jiminez, de Spaanse ambassadeur, stelde dat Spanje, ongeacht de kleur van de desbetreffende regeringscoalitie, altijd een voorstander is geweest van meer Europa en zich continu opstelt als een constructieve partner in de EU. Zij waarschuwde voor breuklijnen in de EU, waaronder een Noord-Zuid-breuklijn. Een dergelijke breuklijn is volgens haar niet constructief: de problemen van lidstaten zijn gezamenlijke problemen van de gehele EU, die gemeenschappelijk opgelost moeten worden.

Ook de Ierse ambassadeur **Kevin Kelly** was positief over (het belang van) de EU. Ierland ziet nadrukkelijk de toekomst van het land binnen de EU. Daarbij geldt dat het VK zeker niet de enige partner voor Ierland ('a myth', in zijn woorden) is. Ierland werkt nauw samen met diverse landen op verschillende beleidsterreinen, waaronder de EMU en digitalisering. Uitgangspunt voor Ierland is wel, dat het VK ook in de toekomst een nauwe bondgenoot voor Ierland zal blijven.

De Duitse ambassadeur **Dirk Brengelmann** wees op het grote belang van de samenwerking met Nederland, de tweede handelspartner voor Duitsland, na de VS en voor China en Frankrijk. De Duits-Franse samenwerking is weliswaar cruciaal, maar heeft niet als doel om andere landen te overrulen. Als 'leader of the pack' moet een land ook meer verantwoordelijkheid nemen, aldus Brengelmann.

Directeur-Generaal Europese Samenwerking **Thijs van der Plas** sloot met zijn keynote speech een geslaagde en geanimeerde discussiebijeenkomst af. Hij trapte af met de aan een recent SCP-onderzoek ontleende stelling dat 81 % van de Nederlanders hetzij voorstander is van het EU-lidmaatschap, hetzij er neutraal tegenover staat. Ook Van der Plas wees op de gewijzigde opstelling van premier Rutte, terug te zien in twee recente toespraken in respectievelijk Berlijn en

voor het Europees Parlement. In deze toespraken benadrukte premier Rutte dat de EU er ook is om (de burger) te beschermen. Daarbij zou een 'ever closer Union' niet het antwoord zijn op alle Europese problemen. De EU zou zich in de visie van premier Rutte vooral moeten richten op het bereiken van 'a more perfect Union' door resultaten te laten zien, regels na te leven, zich te richten op hetgeen essentieel is, gebaseerd op sterke lidstaten, geen 'grand design' en het hoog houden van waarden en de rechtsstaat. Belangrijkste Europese onderwerpen voor de komende tijd zijn in de visie van Van der Plas niet alleen de Brexit en het MFK, maar ook de Eurozone, migratie en klimaat.

Voor de EU is daarbij zowel de toekomstige samenstelling van het Europees Parlement, waarbij het de vraag is of het politieke centrum standhoudt, als ook de toekomstige Europese Commissie van groot belang. De Commissie zou, aldus Van der Plas, niet politiek moeten opereren en vooral moeten toezien op het naleven van de regels. Momenteel vervult de Commissie veel verschillende rollen tegelijk, zo meende Van der Plas.

Van der Plas was het eens met veel van de aanbevelingen uit het AIV-advies en benadrukte dat Nederland klaar staat om een prominente rol binnen de EU te vervullen. Daarbij gaat het in het geval van de Hanze-coalitie niet alleen om de aantallen (om een blokkerende minderheid te vormen). Nederland kan ook op andere manieren invloedrijk zijn, onder meer met als doel om Parijs en Berlijn (bij) te sturen. Daarbij speelt een rol dat president Macron en premier Rutte, beiden hervormers, een goede relatie hebben. Nederland zou zich bij coalitievorming echter niet moeten beperken tot samenwerking met slechts enkele landen, maar handreikingen moeten doen naar iedereen. Daarbij geldt wel dat Nederland alleen kan leiden als het ook bereid is tot compromissen. Daartoe zal ook het Nederlandse diplomatieke netwerk in de EU en Europese buurlanden worden uitgebreid en versterkt, zo meldde Van der Plas.